

STANISŁAW KUNIKOWSKI ^{a,®}

 0009-0007-1022-8374

® Włocławskie Towarzystwo Naukowe, Plac Wolności 20, 87-800 Włocławek,
kujawsko-pomorskie, PL

® StanislawKunikowski@Tlen.PL

ROZWÓJ NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO WE WŁOCŁAWKU PO 1945 r.

Słowa kluczowe: Włocławek, szkoła pomaturalna, uczelnia wyższa, Wyższe Seminarium Duchowne, Kujawska Szkoła Wyższa, Państwowa Akademia Nauk Stosowanych.

Abstrakt: We Włocławku, na Kujawach wschodnich i ziemi dobrzyńskiej po 1945 r. – w odróżnieniu od tych regionów, w których tuż po zakończeniu II wojny światowej zaczęły powstawać pierwsze wyższe uczelnie – takowe nie powstawały. Jedynie kilka szkół pomaturalnych we Włocławku było namiastką szkół, które kształciły specjalistów na poziomie wyższym niż szkoły licealne bądź technika. Włocławek traktowany był przez władze partyjne i administracyjne, w szczególności województwa bydgoskiego, ale także i władz miasta Włocławka, jako miasto średniej wielkości, w którym podobnie jak w okresie międzywojennym, miał się rozwijać przemysł chemiczny, rolno-spożywczy i maszynowy. Jedyną uczelnią wyższą było Wyższe Seminarium Duchowne funkcjonujące od 1569 r. jako uczelnia o bogatych tradycjach badawczych, naukowych, dydaktycznych i wydawniczych.

We Włocławku aż do połowy lat siedemdziesiątych XX wieku nie podejmowano żadnych prób tworzenia macierzystych bądź filialnych uczelni

STANISŁAW KUNIKOWSKI (1951–), prof.; 1973, mgr: historia (UAM, Poznań); 1997, dr nauk humanistycznych: nauki o polityce (UW, Warszawa); 2007, dr hab. nauk humanistycznych: historia (UMK, Toruń); 2007–, prof. (KSW, Włocławek); zainteresowania naukowe: historia regionu Kujaw i ziemi dobrzyńskiej; współzałożyciel (1979), sekretarz generalny (1979–2005), prezes (2005–2007) i członek honorowy (2012–) Włocławskiego Towarzystwa Naukowego; wieloletni (2007–) członek Rady Towarzystw Naukowych przy Polskiej Akademii Nauk.

wyższych. Dopiero utworzenie w 1975 r. województwa włocławskiego dało impuls do podejmowania prób na rzecz utworzenia wyższych uczelni. Szczególną rolę w ich utworzeniu odegrało Włocławskie Towarzystwo Naukowe, które w 1995 r. powołało do życia Kujawską Szkołę Wyższą oraz Stowarzyszenie na rzecz utworzenia we Włocławku państwowej uczelni wyższej, jaką stała się ostatecznie Państwowa Akademia Nauk Stosowanych.

Sekcje: [Wprowadzenie] > 1. Rozwój szkół pomaturalnych i zawodowych
> 2. Szkolnictwo wyższe we Włocławku.

Wraz z zakończeniem II wojny światowej w 1945 r. przystąpiono w Polsce do reaktywowania uczelni wyższych, które już funkcjonowały w okresie międzywojennym. Zaczęły one powstawać też w wielu miastach, w których dotychczas nie było szkół wyższych. Przykładem może być Toruń, gdzie w 1945 r. powołano do życia Uniwersytet Mikołaja Kopernika. Z kolei w Bydgoszczy w 1969 r. utworzono Wyższą Szkołę Nauczycielską, przekształconą w 1974 r. w Wyższą Szkołę Pedagogiczną. W 2005 r. Sejm RP uchwalił ustawę o utworzeniu Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, który powstał na bazie działającej od 2000 r. Akademii Pedagogicznej.

Takich perspektywicznych planów nie posiadały pozostałe trzy miasta znajdujące się na obszarze obecnego województwa kujawsko-pomorskiego: Włocławek, Inowrocław i Grudziądz.

Włocławek, największe miasto na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej, był traktowany przez władze administracyjne i partyjne ówczesnego województwa bydgoskiego jako ośrodek średniej wielkości, miasto, w którym podobnie jak w okresie międzywojennym, będzie rozwijał się jedynie przemysł, głównie chemiczny, rolno-spożywczy i maszynowy. Taki stan rzeczy miał miejsce aż do roku 1975, w którym utworzono województwo włocławskie jako jedno z 49 podobnych jednostek administracyjnych w Polsce.

Jedyną uczelnią wyższą, która funkcjonowała we Włocławku od 1569 r. było Seminarium Duchowne, przekształcone w 1927 r. w Wyższe Seminarium Duchowne. Była to uczelnia o bogatych tradycjach naukowych, badawczych i wydawniczych, czego przykładem było wydawane od 1909 r. czasopismo teologiczno-naukowe „Ateneum Kapłańskie”, którego jednym z redaktorów naczelnych był ks. Stefan Wyszyński, późniejszy prymas Polski¹.

¹ Szerzej, S. Kunikowski, *Kultura, sztuka, nauka we Włocławku, na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej w latach 1945–1998*, Włocławek 2006, s. 241; także: *425 lat Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku: dokumentacja jubileuszu*, red. W. Hanc, K. Rulka, Włocławek 1995.

Wyższe Seminarium Duchowne posiada bogatą literaturę dotyczącą swego powstania, działalności naukowej i duszpasterskiej, a także wyjątkowych postaci z nim związanych². Włocławskie seminarium odegrało znaczącą rolę w dziejach miasta, przyczyniając się do rozwoju życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego w ciągu ponad 450 lat. Włocławek dzięki seminarium odegrał istotną rolę na mapie politycznej Polski, stał się ważnym ośrodkiem intelektualnym, skupiającym światłych obywateli miasta i regionu.

Pomimo iż Wyższe Seminarium Duchowne we Włocławku, podobnie jak większość placówek kościelnych w Polsce, pełni rolę (wprawdzie ograniczoną dla środowiska świeckiego) zakładu naukowego, badawczego, edukacyjnego i wychowawczego, to jednak odegrało i nadal odgrywa istotną rolę w inicjowaniu życia naukowego i kulturalnego nie tylko miasta Włocławka, regionu Kujaw i ziemi dobrzyńskiej, ale także i Polski. Bogate zbiory biblioteczne oraz unikatowe zasoby archiwalne stanowią dla osób zajmujących się badaniami naukowymi (także spoza środowiska kościelnego) doskonałą bazę źródłową, obejmującą wiele dyscyplin naukowych związanych z historią życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego regionu i kraju. Wyższe Seminarium Duchowne we Włocławku na trwałe wpisuje się w dzieje narodu polskiego i jego bogatej spuścizny kulturowej.

Cały okres Polski Ludowej nacechowany był wrogością ówczesnych centralnych władz partyjnych i administracyjnych wobec wszelkich przejawów życia naukowego, podejmowanego przez środowiska katolickie. Przykładem może być stosunek władz do Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Można zatem przypuszczać, iż w ślad za takimi relacjami pomiędzy państwem a Kościołem, także i władze administracji terenowej podejmowały różnego rodzaju działania minimalizujące rolę Kościoła i seminariów duchownych oraz ich wpływ na środowiska społeczne, głównie

² Z tejże bogatej literatury można wymienić m.in.: S. Librowski, *Czterechsetlecie Fundacji Seminarium Duchownego (1568–1968)*, ABMK, 17(1968), s. 179–185; S. Chodyński, *Seminaria duchowne w Polsce*, w: *Encyklopedia kościelna* [Nowodworskiego], t. 25, Warszawa 1902, s. 34–39; *Od wieków kształci pasterzy. Wyższe Seminarium Duchowne we Włocławku*, Włocławek 1994; W. Kujawski, *Włocławek w czasach nowożytnych i jego dzieje kościelne*, w: *Włocławek. Dzieje miasta*, t. 1, red. J. Staszewski, Włocławek 1999, s. 219–265; K. Rulka, *Szkolnictwo i działalność naukowa*, w: *Włocławek. Dzieje miasta*, t. 2, red. J. Staszewski, Włocławek 2001, s. 687–715; *425 lat Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. Profesorowie i moderatorzy*, Włocławek 1997; R. Andrzejewski, *O tradycjach i możliwościach naukowych włocławskiego środowiska kościelnego*, StWł, 1(1998), s. 10n; Kunikowski, *Kultura, sztuka, nauka*, s. 247–253.

intelektualne, miast i regionu. Przykładem może być próba wpływu na działalność Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. Alternatywą dla Wyższego Seminarium Duchownego mogła więc być decyzja władz państwowych o utworzeniu – przynajmniej zrębów – szkolnictwa wyższego świeckiego we Włocławku. Mimo podejmowanych pewnych prób w tym zakresie przez władze samorządowe miasta, władze wojewódzkie w Bydgoszczy nie były zainteresowane, jak stwierdzono wyżej, tworzeniem szkół wyższych we Włocławku. Absolwenci szkół średnich z Włocławka i regionu mogli podejmować studia wyższe m.in. w Toruniu, Łodzi, Bydgoszczy, Poznaniu i Warszawie. Należy przy tym pamiętać, że obowiązywała w tym okresie rejonizacja, a także liczba miejsc w poszczególnych uczelniach była ograniczona.

1. Rozwój szkół pomaturalnych i zawodowych

Jedynym sposobem stworzenia dla młodzieży z Włocławka i okolic możliwości podjęcia nauki było utworzenie szkół pomaturalnych lub szkół średnich o profilu zawodowym³. Jedną z pierwszych takich szkół we Włocławku była utworzona w 1951 r. Pomaturalna Szkoła Felczerska⁴. Zajęcia teoretyczne odbywały się w budynku Liceum Ziemi Kujawskiej przy ulicy Mickiewicza, a zajęcia praktyczne oraz praktyki zawodowe we włocławskim szpitalu i w okolicznych przychodniach. Do szkoły tej przyjmowano młodzież z posiadanym świadectwem dojrzałości. Nauka trwała dwa lata, a jej absolwenci mieli zasilać miejscowe szpitale we Włocławku i w okolicznych miejscowościach (m.in.: Lipnie, Rypinie, Radziejowie) na oddziałach: wewnętrznym, chirurgicznym, pediatrycznym i skórno-wenerologicznym. Przyszli felczerzy przygotowani byli w charakterze anestezjologów, pomocników na blokach operacyjnych, w gipsowniach i na izbie przyjęć. Tylko w ciągu dwóch lat funkcjonowania szkoły felczarskiej we Włocławku, spośród 58 przyjętych, ukończyło ją 40 osób⁵. Niestety, już dwa lata później, podjęto decyzję o jej likwidacji. Kolejną szkołą,

³ Szerzej: M. Pawlak, *Oświata i szkolnictwo w latach 1945–1990*, w: *Włocławek. Dzieje miasta*, t. 2, red. J. Staszewski, Włocławek 2001, s. 634–658; także Kunikowski, *Kultura, sztuka, nauka*, s. 243–247.

⁴ Ministerstwo Zdrowia pismem nr S i N III-91751 z dnia 20 III 1951 r. wydało dyspozycję Wydziałowi Zdrowia Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy utworzenia na terenie województwa pięciu szkół felczerskich – w Bydgoszczy, Inowrocławiu, Włocławku, Toruniu i Grudziądzu. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Zespół PWRN – Wydział Zdrowia, sygn. 24 i 104.

⁵ Kunikowski, *Kultura, sztuka, nauka*, s. 243.

otwartą w 1961 r. po likwidacji Pomaturalnej Szkoły Felczarskiej, była Państwowa Szkoła Pielęgniarska, przekształcona w 1978 r. w Medyczne Studium Zawodowe⁶. Szkoła kształciła pielęgniarki, położne i asystentki stomatologiczne. Studia położnych trwały 2,5 roku, a asystentek stomatologicznych – 1 rok. Absolwenci Studium bez problemu znajdowali zatrudnienie, niejednokrotnie na dość odpowiedzialnych stanowiskach, w oddziałach klinicznych szpitali, a także w przychodniach i pogotowiach ratunkowych zarówno województwa bydgoskiego, jak i utworzonego w 1975 r. województwa włocławskiego. W 1977 r. przy Medycznym Studium Zawodowym został powołany Wydział Położnych. Studenci zdobywali wiedzę przekazywaną przez kadrę specjalistów, wśród których były też osoby ze stopniem naukowym doktora nauk medycznych.

W planach władz administracyjnych i partyjnych województwa włocławskiego Medyczne Studium Zawodowe miało stanowić zaplecze pod filię jednej z uczelni medycznych Warszawy bądź Łodzi. Ostatecznie podpisano porozumienie z Akademią Medyczną w Łodzi, w ramach którego wielu nauczycieli akademickich tej Akademii współpracowało z kadrą lekarską Szpitala Wojewódzkiego we Włocławku prowadząc konsultacje i szkolenia, w których obok lekarzy uczestniczył także personel pielęgniarek i położnych. Dopełnieniem przygotowań do utworzenia we Włocławku Filii Akademii Medycznej było utworzenie w 1976 r. w Ciechocinku (miejscowości uzdrowiskowej), Policealnego Studium Medycznego, które kształciło fizjoterapeutów⁷.

Kolejną szkołą policealną było, utworzone w 1962 r., w miejsce zlikwidowanego Państwowego Liceum Pedagogicznego, Studium Pedagogiczne⁸. Powołanie we Włocławku, a także w wielu miastach Polski, Studium Nauczycielskiego, w zamyśle ówczesnych władz oświatowych PRL, miało stanowić etap przejściowy pod przygotowaną kolejną reformę, której zamysłem było utworzenie wyższych szkół nauczycielskich. Włocławek miał więc wyjątkową szansę stać się w niedługim czasie miastem akade-

⁶ Szerzej: E. Jędrzejak, *Monografia Medycznego Studium Zawodowego Wydziału Pielęgniarstwa we Włocławku, z okazji 25-lecia szkoły*, Włocławek 1985; także Kunikowski, *Kultura, sztuka, nauka*, s. 243–244.

⁷ M. Krajewski, A. Cybulski, *Oświata i wychowanie w województwie włocławskim*, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie”, 10(1996), s. 334.

⁸ Szerzej M. Pawlak, *Z dziejów kształcenia nauczycieli we Włocławku w latach 1916–1969*, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie”, Seria C, [t. 3](1980), s. 200; także Kunikowski, *Kultura, sztuka, nauka*, s. 244–245.

mickim. Władze miasta Włocławka patronowały temu przedsięwzięciu przeznaczając m.in. dwa mieszkania rocznie dla osób ze stopniem doktora lub rokujących na szybkie jego uzyskanie⁹. Niestety, wraz ze zmianą władz partyjnych we Włocławku, odstąpiono od tej wyjątkowej szansy dla absolwentów szkół średnich. Zgodnie z decyzją Ministerstwa Oświaty z 1965 r. zaczęto przekształcać Studia Pedagogiczne w Wyższe Szkoły Nauczycielskie, a niektóre z nich, jak w przypadku Włocławka, zlikwidowano. Ostateczną decyzję o zamknięciu rekrutacji we Włocławku podjęto w 1969 r., po przeprowadzonej wizytacji przez Ministerstwo Oświaty, Centralny Ośrodek Metodyczny i Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy. Warto nadmienić, iż spośród 1589 osób przyjętych do Studium Pedagogicznego we Włocławku, studia ukończyło 1282 absolwentów, w tym 590 osób na studiach stacjonarnych, 655 na zaocznych i 37 na studiach eksternistycznych¹⁰.

Zaprzepaszczenie nadarzającej się okazji utworzenia we Włocławku pierwszej świeckiej uczelni, którą mogła być Wyższa Szkoła Nauczycielska, spowodowało, że kolejne próby, tym razem udane, podjęło dopiero w 1995 r. Włocławskie Towarzystwo Naukowe, utworzone w dniu 16 czerwca 1979 roku.

2. Szkolnictwo wyższe we Włocławku

Włocławskie Towarzystwo Naukowe, jako jedyna na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej korporacja ludzi nauki, za główny cel postawiło sobie stworzenie warunków do uruchomienia we Włocławku wyższej uczelni. Już w 1981 r. zarząd Towarzystwa wysunął propozycję utworzenia Punktu Konsultacyjnego dla studentów studiów zaocznych Wydziału Prawa i Administracji UMK w Toruniu¹¹. Zgłoszona przez Włocławskie Towarzystwo Naukowe propozycja spotkała się z dość pozytywnym przyjęciem przez ówczesne władze administracyjne województwa włocławskiego oraz Komitetu Wojewódzkiego PZPR we Włocławku. Gdy doszło już do ogłoszenia naboru na pierwszy rok studiów, niespodziewanie Wojewoda Włocławski odstąpił od poparcia tej inicjatywy i nie udzielił zgody na otwarcie Punktu Konsultacyjnego UMK w Toruniu. Decyzja wojewody zniweczyła plany Towarzystwa związane z utworzeniem chociażby zrę-

⁹ Tamże, s. 245–246; także Pawlak, *Z dziejów kształcenia nauczycieli*, s. 200–201.

¹⁰ Kunikowski, *Kultura, sztuka, nauka*, s. 246.

¹¹ Szerzej tamże, s. 196.

bów wyższej uczelni we Włocławku, tym bardziej że władze uniwersytetu w Toruniu w pełni poparły taką ideę. Kolejne próby utworzenia filii wyższej uczelni we Włocławku pojawiły się w 1978 r. z inicjatywy władz administracyjnych i politycznych województwa włocławskiego¹². Ówczesne władze wojewódzkie były przekonane, iż Włocławek nie uzyska zgody Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na uruchomienie macierzystej uczelni, stąd alternatywnie podejmowano próby utworzenia filii w oparciu o wyższe uczelnie. Obok Akademii Medycznej w Łodzi podjęto także próby uruchomienia we Włocławku filii Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy. U podstaw takiej decyzji leżał niewątpliwie rolniczy charakter nowo utworzonego w 1975 r. województwa włocławskiego. Już w 1976 r. został powołany we Włocławku punkt konsultacyjny bydgoskiej Akademii Techniczno-Rolniczej. W dniu 29 września 1979 r. Minister Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki wydał zgodę na uruchomienie we Włocławku Oddziału Zamiejscowego ATR w Bydgoszczy, który z czasem mógł ubiegać się, za zgodą Senatu ATR w Bydgoszczy, o przekształcenie w filię. Celowi temu miało służyć stworzenie wręcz idealnych warunków dla przyszłej kadry dydaktyczno-naukowej, studentów, a także pracowników administracyjnych uczelni.

Władze województwa włocławskiego, zgodnie z podpisanym porozumieniem, zobowiązały się do przekazania na rzecz Oddziału Zamiejscowego dwóch obiektów o łącznej powierzchni użytkowej 3000 m². Natomiast Urząd Miasta Włocławek zadeklarował kolejne budynki z przeznaczeniem na Zakład Mechaniki Rolnictwa, a także Studium Wychowania Fizycznego oraz bibliotekę. Ponadto, zobowiązano się do przekazania na rzecz Oddziału Zamiejscowego zakładu rolnego, szklarni dydaktyczno-badawczej, 1 ha ziemi uprawnej pod uprawę roślin oraz 300 m² powierzchni szklarniowej. Dla potrzeb studentów studiów stacjonarnych przeznaczono miejsca w Domu Studenta, a także wyżywienie w stołówce. Dodatkowo, dla studentów studiów zaocznych władze wojewódzkie zabezpieczyły 75% miejsc noclegowych. Trzeba przyznać, że władze województwa włocławskiego w pełni wywiązały się ze swoich zobowiązań, także lokalowo wobec przyszłej kadry dydaktycznej. Zagwarantowano mieszkania dla prawie 90% nauczycieli akademickich, którzy zobowiązali się zatrudnić

¹² Szerzej tamże, s. 254–262; także J. Katafias, M. Pawlak, *Włocławski Oddział Instytutu Rolniczego Akademii Techniczno-Rolniczej im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy (1979–1984)*, Włocławek 2001.

na pierwszym, podstawowym etapie. Była to wyjątkowa zachęta dla tych nauczycieli akademickich, którzy zechcieliby przeprowadzić się z Bydgoszczy do Włocławka. W pierwszej kolejności zagwarantowano dla tych osób sześć mieszkań, w tym trzy typu M-5 i trzy typu M-4. Biorąc pod uwagę trudną sytuację mieszkaniową na rynku włocławskim, decyzja ta świadczyła o daleko idącej determinacji władz wojewódzkich, chcących za wszelką cenę uruchomić we Włocławku wyższą uczelnię.

Wraz z uruchomieniem Oddziału Zamiejscowego we Włocławku przewidziano otworzenie w pierwszej kolejności 18 jednostek dydaktyczno-badawczych, zaś kolejne uzależnione miały być od wzrostu kadry dydaktycznej i ewentualnego podziału dotychczasowych zakładów na mniejsze.

Pierwsza uroczysta inauguracja roku akademickiego 1980/1981 odbyła się w dniu 29 lutego 1980 roku. Kandydaci na studia, co było ewenementem w skali kraju, byli przyjmowani bez egzaminów wstępnych. Jedynym warunkiem przyjęcia na studia było ukończenie z wynikiem pozytywnym dwutygodniowego kursu przygotowawczego. Studentom władze administracyjne województwa włocławskiego zapewniały stypendia, bezzwrotne zapomogi losowe i stypendia. Przewidziane były także stypendia fundowane przez pracodawców, którzy zobowiązywali się do udzielenia studentom trzyletnich urlopów, a także do zatrudniania absolwentów po skończeniu studiów. Niejednokrotnie podkreślano, że studenci studiujący we Włocławku mieli o wiele dogodniejsze warunki do studiowania niż studenci macierzystej ATR w Bydgoszczy. Warunki, na jakich studiowali studenci we Włocławku, czyniły go atrakcyjnym miastem, kształcącym przyszłe kadry dla rolnictwa. Niestety, piętrzące się problemy gospodarcze, a także społeczne na początku lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku oraz zła kondycja finansowa szkolnictwa wyższego w Polsce spowodowały, iż władze ATR w Bydgoszczy postanowiły zamknąć Oddział Zamiejscowy we Włocławku. Zgodnie z uchwałą Senatu ATR w Bydgoszczy z dnia 16 listopada 1983 r. Oddział Zamiejscowy we Włocławku został zamknięty w dniu 29 lutego 1984 roku. Decyzja władz Uczelni w Bydgoszczy nie spotkała się z jednoznacznym sprzeciwem władz politycznych i administracyjnych województwa włocławskiego. Ta obojętność władz spowodowana była m.in. sytuacją społeczno-polityczną w Polsce oraz słabnącą pozycją KW PZPR we Włocławku, dla którego utworzenie Oddziału Zamiejscowego było sztandarowym celem nowo utworzonego województwa włocławskiego. Dodatkowym argumentem, który zdecydo-

wał o likwidacji studiów we Włocławku była liczba absolwentów, którzy ukończyli studia. Na 293 przyjętych, ukończyło je tylko 81 studentów¹³. Kolejne przedsięwzięcie związane z uruchomieniem uczelni wyższej we Włocławku nie powiodło się. Starania zostały odłożone na prawie dziesięć lat i podjęte już w nowych warunkach społeczno-politycznych w Polsce.

Ustawa o szkolnictwie wyższym z dnia 12 września 1990 r. dawała możliwość tworzenia uczelni wyższych niepaństwowych w Polsce¹⁴. Szansę taką wykorzystało Włocławskie Towarzystwo Naukowe. Decyzję o złożeniu wniosku do Ministerstwa Edukacji Narodowej zarząd Towarzystwa podjął w 1993 roku. Zabiegi o utworzenie we Włocławku wyższej uczelni zajęło Towarzystwu dwa lata. Ostatecznie w dniu 22 czerwca 1995 r. minister edukacji narodowej podjął decyzję o utworzeniu uczelni niepaństwowej pod nazwą: Wyższa Szkoła Pracy Społecznej, wpisując ją do rejestru pod pozycją 69¹⁵. Jakie argumenty przemawiały za podjęciem przez Włocławskie Towarzystwo Naukowe decyzji o utworzeniu we Włocławku wyższej uczelni? Jednym z argumentów był, niższy od średniej krajowej, poziom wykształcenia społeczeństwa i widoczny po 1990 r. odpływ wykwalifikowanych kadr. Na te aspekty wskazywał ówczesny prezes Włocławskiego Towarzystwa Naukowego prof. dr hab. Stanisław L. Bagdziński, który tak motywował powołanie we Włocławku wyższej uczelni: „była to chęć wydatniejszego niż dotychczas udziału Włocławskiego Towarzystwa Naukowego w procesach transformacji ustrojowej w województwie włocławskim. Skuteczna modernizacja Polski i spełnienie naszych aspiracji, aby stać się członkiem Unii Europejskiej nie ma szans w sytuacji, gdy poziom wykształcenia społeczeństwa wydatnie nie wzrośnie, a rozwój nauki nie ulegnie ewidentnemu przyspieszeniu”¹⁶. Innym, nie mniej istotnym, argumentem przemawiającym za taką decyzją zarządu WTN było postępujące od 1990 r. bezrobocie strukturalne w mieście i regionie. Włocławek jeszcze w 1988 r. zaliczany do miast uprzemysłowionych średniej wielkości, po 1990 r. stanął przed widmem zapaści

¹³ Kunikowski, *Kultura, sztuka, nauka*, s. 261.

¹⁴ Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U. 1990, nr 65, poz. 385.

¹⁵ Szerzej S. Kunikowski, *Działalność Włocławskiego Towarzystwa Naukowego w 1995 r.*, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie”, 10(1996), s. 483–518; S.L. Bagdziński, *Wyższa Szkoła Pracy Socjalnej we Włocławku jako ważny czynnik rozwoju regionalnego*, „Vladislavia”, 1997, nr 1; Kunikowski, *Kultura, sztuka, nauka*, s. 262–268.

¹⁶ Bagdziński, *Wyższa Szkoła Pracy Socjalnej we Włocławku jako ważny czynnik rozwoju regionalnego*, s. 16; Kunikowski, *Kultura, sztuka, nauka*, s. 263.

gospodarczej, głównie z powodu szalejącej inflacji, braku rynków zbytu (stąd upadek wielu zakładów przemysłowych) oraz masową likwidacją miejsc pracy. Następstwem takiego stanu rzeczy była apatia i bierność społeczności lokalnej, przejawiająca się m.in. brakiem przedsiębiorczości, antyinnovacyjnością, wysokim bezrobociem, a także wysokim odsetkiem przestępczości i alkoholizmu.

W odróżnieniu od innych uczelni niepaństwowych w Polsce, Statut Uczelni, który został opracowany przez zarząd Towarzystwa, nawiązywał do przyjętych ustawowo zasad wyboru władz uczelni przez uczelnie państwowe, m.in. ustanowień na powołanie rektora, nie więcej niż dwie, następujące po sobie kadencje (w ramach tego samego stanowiska).

Włocławskie Towarzystwo Naukowe jest jednym z nielicznych, o ile nie jedynym towarzystwem naukowym w Polsce, które jest założycielem i organem prowadzącym uczelnię. Wszelkie środki finansowe, wypracowane przez włocławską uczelnię, w całości przeznaczone były na jej rozwój. W 1997 r., w związku z uzyskaniem zgody MEN na prowadzenie przez uczelnię kolejnych kierunków, m.in. ekonomii i administracji, zarząd Towarzystwa podjął decyzję o zmianie nazwy uczelni na Wyższą Szkołę Humanistyczno-Ekonomiczną. Z kolei w 2015 r. wraz z przejściem w formie wykupu udziałów Wyższej Szkoły Technicznej we Włocławku, uczelnia zmieniła nazwę na Kujawską Szkołę Wyższą, która obowiązuje do dziś¹⁷.

W ciągu 30 lat funkcjonowania Kujawskiej Szkoły Wyższej jej mury opuściło ponad 20 000 absolwentów. Uczelnia z własnych środków finansowych wybudowała campus przy ul. Okrzei 94 we Włocławku, o łącznej powierzchni dydaktycznej ponad 10 tys. m² oraz wyremontowała zakupiony od Naczelnej Organizacji Technicznej obiekt, w którym znajduje się Biblioteka Główna oraz archiwum.

W 2012 r. uczelnia włocławska uruchomiła Zespół Szkół Akademickich, w skład którego wchodzi: szkoła podstawowa, liceum ogólnokształcące, Szkoła Mistrzostwa Sportowego oraz Technikum Wojskowe, jako jedyne funkcjonujące w Polsce.

Przy Uczelni działa od 2009 r. Kujawsko-Dobrzyński Uniwersytet Trzeciego Wieku, który w 2024 r. zrzeszał ponad 2500 seniorów, organizacyjnie związanych z 10 oddziałami: we Włocławku, Rypinie, Lipnie, Ciechocinku, Aleksandrowie Kujawskim, Izbicy Kujawskiej, w Wielgiem, Dobrzyniu n. Wisłą, Skrwilnie i Lubaniu.

¹⁷ Szerzej Kunikowski, *Kultura, sztuka, nauka*, s. 264.

W 2024 r. na dziewięciu kierunkach studiów licencjackich, inżynierskich i magisterskich studiowało ponad tysiąc studentów, głównie z terenu Kujaw i ziemi dobrzyńskiej. Przy uczelni utworzono również Centrum Rehabilitacji Fizjo-fit, które świadczy usługi dla pacjentów w ramach Narodowego Funduszu Zdrowia oraz stanowi zaplecze dla studentów na kierunkach: Fizjoterapia oraz Pielęgniarstwo, do prowadzenia ćwiczeń i praktyk studenckich. Kujawska Szkoła Wyższa kształci studentów także w trzech filiach w Polsce: w Grudziądzu, Siemianowicach i Nowym Targu.

W 2025 r. włocławska uczelnia, założona przez Włocławskie Towarzystwo Naukowe, obchodzi jubileusz 30-lecia powstania, jedynej wówczas uczelni w obecnym województwie kujawsko-pomorskim.

Pierwszą i jedyną jak dotychczas uczelnią państwową, która powstała we Włocławku, była powołana w 2002 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa. Podstawą prawną decyzji Ministra Edukacji Narodowej i Sportu było rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 września 2001 roku. W 1997 r. ukazała się ustawa o wyższych szkołach zawodowych¹⁸. Inicjatywa utworzenia we Włocławku wyższej szkoły zawodowej narodziła się kilka lat wcześniej i wynikała m.in. z faktu zadośćuczynienia tym miastom, które utraciły status województwa. Taka sytuacja miała miejsce we Włocławku, ale także w Pile, Płocku, Koninie, Ostrołęce, Kaliszu i innych miastach, które z chwilą likwidacji województwa w 1998 r. przestały pełnić rolę stolic województw.

W dniu 16 września 2000 r. zostało zarejestrowane Stowarzyszenie na rzecz utworzenia we Włocławku państwowej uczelni wyższej, której pierwotna nazwa brzmiała Państwowa Kujawsko-Dobrzyńska Wyższa Szkoła Zawodowa we Włocławku¹⁹. W proces powołania uczelni włączyły się m.in. samorządy lokalne i starostwa, Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Prezydent Miasta Włocławek, a także działacze społeczni Włocławka i regionu.

Minister Edukacji i Sportu na wniosek grupy inicjatywnej Stowarzyszenia przedstawił dnia 20 września 2001 r. Radzie Ministrów projekt powołania zawodowej uczelni państwowej we Włocławku. Ostatecznie, zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20 września 2001 r., utworzona została z dniem 1 lutego 2002 r. państwowa wyższa szkoła za-

¹⁸ Ustawa z dnia 26 czerwca 1997 r. o wyższych szkołach zawodowych, Dz.U. 1997, nr 96, poz. 590; Szerzej o powołaniu Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej we Włocławku w: *Księga Pamiątkowa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej we Włocławku. Początki istnienia i działalności 2002–2007*, oprac. P. Jaworowski, Włocławek 2007, s. 298.

¹⁹ Tamże, s. 15.

wodowa pod nazwą Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa z siedzibą we Włocławku²⁰. Na funkcję pierwszego rektora uczelni, Minister Edukacji Narodowej i Sportu powołał prof. zw. dr. hab. Krzysztofa A. Kuczyńskiego z Uniwersytetu Łódzkiego. Dzięki porozumieniu z dnia 13 grudnia 2000 r., podpisanemu pomiędzy Wojewodą Kujawsko-Pomorskim, Marszałkiem Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Prezydentem Miasta Włocławek oraz Stowarzyszeniem na rzecz utworzenia wyższej szkoły zawodowej we Włocławku, przyszłej uczelni zagwarantowano trzy obiekty: w budynku przy ul. Toruńskiej 30, w budynku przy ul. Chmielnej 24 oraz w budynku przy ul. 3 Maja 17.

W pierwszej inauguracji roku akademickiego wzięło udział 94 studentów przyjętych na kierunek: stosunki międzynarodowe. W roku akademickim 2003/2004 kształciło się już ponad 1300 studentów, a rok później, na czterech kierunkach już 1790 studentów, w tym zdecydowana większość na studiach dziennych – 1202 osoby²¹.

W 2019 r. uczelnia przyjęła nazwę Państwowa Uczelnia Zawodowa. Z dniem 1 września 2022 r. Decyzją Ministra Edukacji Narodowej otrzymała ostatecznie nazwę Państwowa Akademia Nauk Stosowanych we Włocławku. W ramach Akademii funkcjonują cztery wydziały i jedenaście zakładów. W ofercie kształcenia Akademia posiada 16 kierunków oraz 30 specjalności. W ciągu 21 lat obecności na włocławskim rynku edukacyjnym mury uczelni opuściło ponad 6300 absolwentów. Bazę dydaktyczną uczelni tworzą: Rektorat przy ul. 3 Maja 17, budynek dydaktyczny przy ul. Mechaników 3, budynek dydaktyczny i Dom Studenta przy ul. Obrońców Wisły 1920 r. 21/25, Centrum Nauk Technicznych i Nowoczesnych przy ul. Energetyków 30.

We Włocławku przez 10 lat funkcjonowała i kształciła studentów na kierunkach inżynierskich Wyższa Szkoła Techniczna. Uczelnia założona przez osoby prywatne w 2005 r. posiadała trzy kierunki inżynierskie: budownictwo, logistyka i transport. Ponadto, w ramach Wydziału Zamiejscowego, studenci kształcili się w Grudziądzu, również na kierunku inżynierskim pod nazwą Edukacja Techniczno-Informatyczna. W 2015 r. Wyższa Szkoła Techniczna została przejęta wraz ze studentami i kadrą dydaktyczną przez Kujawską Szkołę Wyższą we Włocławku.

²⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 września 2001 r. w sprawie utworzenia Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej we Włocławku, Dz.U. 2001, nr 106, poz. 1153.

²¹ Szerzej *Księga Pamiątkowa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej*, s. 46–51.

Niezależnie od tych trzech uczelni, które na stałe i od wielu lat związane są jako uczelnie macierzyste z Włocławkiem (Wyższe Seminarium Duchowne, Kujawska Szkoła Wyższa i Państwowa Akademia Nauk Stosowanych) przez krótki okres funkcjonowały w mieście dwa wydziały zamiejscowe: Zachodnio-Pomorskiej Szkoły Biznesu w Szczecinie – kształcącej studentów przy ul. Słowackiego oraz Wyższej Szkoły Informatyki i Umiejętności w Łodzi z siedzibą przy ul. Chmielnej 24.

DEVELOPMENT OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION IN WŁOCŁAWEK AFTER 1945

Keywords: Włocławek, post-secondary school, university, Higher Theological Seminary, Cuiavian University, State Academy of Applied Sciences.

Abstract: In Włocławek, in the Eastern Kujawy and the Dobrzyń region after 1945 – unlike those regions, in which the first universities began to appear shortly after the end of World War II – universities were not established. Only a few post-secondary schools in Włocławek were a substitute for schools that educated specialists at a level higher than high school schools or technology. Włocławek was treated by party and administrative authorities, in particular the Bydgoszcz voivodship, but also the authorities of the city of Włocławek, as a medium-sized city, in which, like in the interwar period, the chemical, agri-food and machine industry was to develop. The only university was the Higher Theological Seminary operating continuously since 1569 as a university with rich research, scientific, didactic and publishing traditions.

No attempts, until the mid-1970s, were made to create parent or affordable universities in Włocławek. It was only the creation of the Włocławek voivodship in 1975 that gave attempts to attempt to create universities. A special role in their creation was played by the Włocławek Scientific Society, which established the Kujawska University Kujawy and the Association for the creation of a university in Włocławek, which ultimately became the State Academy of Applied Sciences.

Sections: [Introduction] > 1. Development of post-secondary and vocational schools > 2. Higher education in Włocławek.

BIBLIOGRAFIA

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Zespół PWRN – Wydział Zdrowia, sygn. 24 i 104.

Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U. 1990, nr 65, poz. 385.

Ustawa z dnia 26 czerwca 1997 r. o wyższych szkołach zawodowych, Dz.U. 1997, nr 96, poz. 590.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 września 2001 r. w sprawie utworzenia Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej we Włocławku, Dz.U. 2001, nr 106, poz. 1153.

425 lat Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. Profesorowie i moderatorzy, Włocławek 1997.

425 lat Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku: dokumentacja jubileuszu, red. W. Hanc, K. Rulka, Włocławek 1995.

Andrzejewski R., *O tradycjach i możliwościach naukowych włocławskiego środowiska kościelnego*, StWł, 1(1998), s. 7–20.

Bagdziński S.L., *Wyższa Szkoła Pracy Socjalnej we Włocławku jako ważny czynnik rozwoju regionalnego*, „Vladislavia”, 1997, nr 1.

Chodyński S., *Seminaria duchowne w Polsce*, w: *Encyklopedia kościelna* [Nowodwor-skiego], t. 25, Warszawa 1902, s. 34–39.

Jędrzejak E., *Monografia Medycznego Studium Zawodowego Wydziału Pielęgniarstwa we Włocławku, z okazji 25-lecia szkoły*, Włocławek 1985.

Katafias J., Pawlak M., *Włocławski Oddział Instytutu Rolniczego Akademii Techniczno-Rolniczej im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy (1979–1984)*, Włocławek 2001.

Krajewski M., Cybulski A., *Oświata i wychowanie w województwie włocławskim*, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie”, 10(1996), s. 303–347.

Księga Pamiątkowa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej we Włocławku. Początki istnienia i działalności 2002–2007, oprac. P. Jaworowski, Włocławek 2007.

Kujawski W., *Włocławek w czasach nowożytnych i jego dzieje kościelne*, w: *Włocławek. Dzieje miasta*, t. 1, red. J. Staszewski, Włocławek 1999, s. 219–265.

Kunikowski S., *Działalność Włocławskiego Towarzystwa Naukowego w 1995 r.*, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie”, 10(1996), s. 483–518.

Kunikowski S., *Kultura, sztuka, nauka we Włocławku, na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej w latach 1945–1998*, Włocławek 2006.

Librowski S., *Czterechsetlecie Fundacji Seminarium Duchownego (1568–1968)*, ABMK, 17(1968), s. 179–185.

Od wieków kształci pasterzy. Wyższe Seminarium Duchowne we Włocławku, Włocławek 1994.

Pawlak M., *Oświata i szkolnictwo w latach 1945–1990*, w: *Włocławek. Dzieje miasta*, t. 2, red. J. Staszewski, Włocławek 2001, s. 634–658.

Pawlak M., *Z dziejów kształcenia nauczycieli we Włocławku w latach 1916–1969*, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie”, Seria C, [t. 3](1980), s. 193–234.

Rulka K., *Szkolnictwo i działalność naukowa*, w: *Włocławek. Dzieje miasta*, t. 2, red. J. Staszewski, Włocławek 2001, s. 687–715.